

SILVIA MAZNIC

Universitatea de Stat din Moldova

silviamaznic@gmail.com

ORCID: 0000-0003-1776-0180

JONCTIUNEA FRAZEI, UN ASPECT INTEGRANT ÎN TEHNICA EXTERIOARĂ EMINESCIANĂ

Rezumat

Din punct de vedere teoretic, conexiunea sintactică este obiectul de studiu al mai multor lingviști, dar descrierea acestuia în baza unei opere artistice a fost, în special, predilecția celor care s-au ocupat de limba și stilul unor autori. Tranșanta opinie călinesciană: (Nu se poate explica un soi de fenomene prin altul... Poezia nu are un sens decât în ea însăși.) ar putea să fie o explicație de ce studiile tehnicii exterioare sunt mai puțin numeroase decât cele ce se referă la alte aspecte ale operei eminesciene. Astfel, textele artistice, deși au fost studiate sub mai multe aspecte de exegeți literari, referirile la raportul sintactic sunt puține, prin aceasta explicându-se gradul mai puțin avansat de cercetare a problemei vizate.

Cuvinte-cheie: conexiune, jonctiv, stil, juxtapunere

Abstract

From a theoretical point of view, syntactic connection is the object of study of several linguists, but its description based on an artistic work was, in particular, the predilection of those who dealt with the language and style of some authors. The transcendent Calinescian opinion: (One kind of phenomenon cannot be explained by another... Poetry has no meaning except in itself.) could be an explanation of these external technical studies are less than those that refer to other aspects of the eminence work. Thus, the artistic texts, although they have been studied under several aspects by literary exegetes, the references to the syntactic report are few, thereby explaining the less advanced degree of research of the targeted issues.

Key words: connection, conjunction, style, juxtaposition

În lucrarea sa *Opera lui Mihai Eminescu*, G. Călinescu afirma că cercetarea tehnicii poetului nu are aproape nicio utilitate. Eminescu căuta vorbe noi..., silea forme gramaticale,... făcea rime și strofe inedite, se străduia să-și creeze o limbă proprie. Dar cine nu face asta? Ce poet român nu și-a studiat mijloacele? Firește, Eminescu, poate, mai mult, dar forma nu e o realitate de sine stătătoare... Nu se poate explica un soi de fenomene prin altul... Poezia nu are un sens decât în ea însăși (p.475, Călinescu). Tranșanta opinie călinesciană ar putea să fie o explicație de ce studiile tehnicii exterioare sunt mai puțin numeroase decât cele ce se referă la alte aspecte ale operei eminesciene. Astfel, textele artistice, deși au fost studiate sub mai multe aspecte de exegeți literari, referirile la raportul sintactic sunt puține, prin aceasta explicându-se **gradul** mai puțin avansat **de cercetare** a problemei vizate. Una din cauzele lacunei respective constă în lipsa cercetării fenomenului de către lingviști, care s-ar preocupa doar de categoriile gramaticale din text.

Din punct de vedere teoretic, conexiunea sintactică este obiectul de studiu al mai multor lingviști, dar descrierea acestuia în baza unei opere artistice a fost, în special, predilecția celor care s-au ocupat de limba și stilul unor autori. Amintim aici *Limba și stilul poeziilor lui Vasile Alecsandri*, Chișinău: Editura Știința, 1961 (p.103), de Tatiana Iliășenco, lucrare în care se fac cercetări ale raporturilor sintactice [2, p. 103], autoarea relevând potențialul stilistic al parataxei în poezie, unde se urmărește o exprimare simplă și expresivă. Astfel, ea constată că în *Pastelurile* lui V. Alecsandri sunt 555 de propoziții coordonate și 150 subordonate. Grație juxtapunerii, se creează adevărate tablouri din natură.

Cea mai frecvent întâlnită structură a frazei în poezia eminesciană este, de asemenea, cea formată prin juxtapunere, modalitate ce are drept efect acea remarcabilă la Eminescu „bătăie curgătoare a vorbirii, trecând din vers în vers, fără răsuciri mari, încât adesea întoarcerea în proză ar fi nefirească”, după cum remarca binecunoscutul exeget eminescian [1, p. 447].

Reproducem în continuare un fragment din *De ce nu vii*, în care nu este niciun jonctiv, creându-se o enumerare a unor tablouri ce descriu *in crescendo* stări tensionate:

*Vezi, rândunelele se duc,
Se scutur frunzele de nuc,
S-așează bruma peste vii -
De ce nu-mi vii, de ce nu-mi vii?
O, vino iar în al meu braț,
Să te privesc cu mult nesaț,
Să razim dulce capul meu
De sânul tău, de sânul tău!*

În *Scrisoarea a III-a*, după șase versuri apare jonctivul **și**, urmat de adversativul **iar**:

*Înfloreă cărarea ca de pasul blândeii primăveri;
Ochii ei sunt plini de umbra tăinuitelor dureri;
Codrii se înflorează de atâta frumusețe,
Apele-ncrețesc în tremur străveziile lor fețe,
Pulbere de diamante cade fină ca o bură,
Scânteind plutea prin aer și pe toate din natură
Și prin mândra fermecare sun-o muzică de șoapte,
Iar pe ceruri se înalță curcubeiele de noapte...*

Lipsa conjuncției complică determinarea sensului pe care îl are raportul sintactic în frază, dar nu alterează în nici un fel înțelesul său. Dacă încercăm să încadrăm propozițiile juxtapuse în limitele unui raport sintactic, observăm că suplinirea nu este întotdeauna posibilă, dar, uneori, este redundantă. (*A fost odată ca-n povești, a fost ca niciodată...*)

Fără a utiliza conectorul sintactic, autorul redă cu abilitate și în mod pregnant raportul adversativ, acesta fiind relevat de aranjarea iscusită a propozițiilor în text:

*Pe lângă plopul fără soț
Adesea am trecut;
Mă cunoșteau vecinii toți -
Tu nu m-ai cunoscut. (= **dar** tu nu m-ai cunoscut)
La geamul tău ce strălucea
Privii atât de des;
O lume toată-nțelegea -
Tu nu m-ai înțeles. (= **dar** tu nu m-ai înțeles)*

În celebrele versuri din *Scrisoarea a III-a* (*De-așa vremi se-nvredniciră cronicarii și rapsozii; Veacul nostru ni-l umplură saltimbancii și irozii...*), avem un clar raport adversativ (= **dar** veacul nostru...), nemarcat prin jonctiv. În următoarea strofă din *Luceafărul* este prezentă, la fel, o adversativă la nivelul structurii de adâncime, cuvântul **iar**, având aici rolul unui adverb cu valoare temporală:

*Îl vede azi, îl vede mâini,
Astfel dorința-i gata;
El (= **dar** n.n.) iar, privind de săptămâni,
Îi cade draga fată.*

În poemul *Luceafărul*, versul eminescian abundă în propoziții care se unesc în fraze fără jonctive, ele fiind sudate prin acea muzicalitate interioară, efect al unei „muzici de idei, sub regimul coerenței subconștiente a imaginilor”. [1, p. 449]

Pe bună dreptate, „A studia amănunțit sintaxa lui Eminescu ar însemna să intrăm pe nesimțite în câmpul analizei poetice. ... Se vede în el un studiu mai adânc în vederea înnoirii expresiei; greu perceptibil din cauza obișnuirii noastre cu fraza eminesciană”. [1, p. 446]

Pe locul al doilea, după structura sintactică paratactică, este coordonarea în poezia eminesciană, care în plan comparativ, este mai frecventă decât subordonarea.

Și este jonctivul cel mai des întâlnit și deseori repetat:

*Cobori în jos, luceafăr blând,
Alunecând pe-o rază,
Pătrunde-n casă și în gând
Și viața-mi luminează!
El asculta tremurător,
Se aprindea mai tare
Și s-arunca fulgerător,
Se cufunda în mare;
Și apa unde-au fost căzut
În cercuri se rotește,
Și din adânc necunoscut
Un mândru tânăr crește.*

În poezia *Singurătate* sunt prezente toate jonctivele coordonării. Atestăm aici adversative, disjunctive, copulative:

*Cu perdelele lăsate,
Șed la masa mea de brad,
Focul pâlpâie în sobă,
Iară eu pe gânduri cad.
Stoluri, stoluri trec prin minte
Dulci iluzii. Amintiri
Țârâiesc încet ca greieri
Printre negre, vechi zidiri,
Sau cad grele, mângâioase
Și se sfarmă-n suflet trist,
Cum în picuri cade ceara
La picioarele lui Crist.
În odaie prin unghere
S-a țesut păinjenis
Și prin cărțile în vrafuri
Umblă șoarecii furiș.*

În poezia *Și dacă...* atestăm o construcție sintactică la care poetul a ținut mult, dar care nedumerește prin "ciudățenia" ei:

*Și dacă ramuri bat în geam
Și se cutremur plopii,
E ca în minte să te am
Și-ncet să te apropii...
Și dacă norii deși se duc
De iese-n luciul luna,
E ca aminte să-mi aduc
De tine-ntotdeauna.*

Elementele naturii sunt în asociere cu nevoile sufletești ale omului, dar raportul psihologic e mai degrabă de sincronitate: (= când ramurile bat în geam...). G. Călinescu explică prin influența poeziei germane, în care acest fel de strofă este răspândit, dar și prin traducerea conjuncției *dacă* din limba germană, unde ea înseamnă și *când* și *dacă*. [1, p. 449]

Printre jonctivele subordonatoare preferate de poet este cauzalul **căci**, completivul **că** și relativul **ce**:

*Căci te iubeam cu ochi păgâni
Și plini de suferinți,
Ce mi-i lăsară din bătrâni
Părinții din părinți...
Azi nici măcar îmi pare rău*

Că trec cu mult mai rar,
Că cu tristețe capul tău
Se-ntoarce în zadar,
Căci azi le semeni tuturor
La umblet și la port...

Amintim aici și jonctivul **de** cu sens condițional, utilizat în *De-aș avea*:

De-aș avea și eu o floare
Mândră, dulce, răpitoare,
Ca și florile din mai,
Fiice dulce-a unui plai...
O subtilă introducere a subordonatei de loc prin jonctivul **unde** avem în strofa a treia din *Luceafărul*:

*Din umbra falnicelor bolți
Ea pasul și-l îndreaptă
Lângă fereastră, unde-n colț
Luceafărul așteaptă.*

Atestăm frecvent construcții comparative introduce prin **cum** sau **ca**, amintim aici celebrele comparații din *Luceafărul*:

*Și era una la părinți / Și mândră-n toate cele / Cum e fecioara între sfinți și luna între stele...
...Dar ochii mari și minunați*

*Lucesc adânc himeric,
Ca două patimi fără saț
Și pline de-ntunerice...
Sau în poezia Singurătate:
Și se sfarmă-n suflet trist,
Cum în picuri cade ceara
La picioarele lui Crist.*

Lipsa frecventă a jonctivelor, imposibilitatea încadrării unor structuri poetice în regulile gramaticale ne conving de faptul că acolo unde intervine talentul cu originalitatea și măiestria sa artistică, ordinea normelor stabilite devine inexplicabilă. Relevăm justetea celor spuse de critica opereii eminesciene că „poezia nu se naște din respectarea unor legi, de unde ar reieși că studiind forma, cineva e în stare să facă poezii bune. Însă toate materialele și uneltele lui Eminescu n-ar da nimic în mâinile altuia, fiindcă izvorul tainic al efluviilor eminesciene e ascuns undeva în pădurea subconștienței. Acest aer ascuns trebuie găsit, pentru ca spiritul nostru să simtă densitatea lui și să poatăpluti în el”. [1, p. 475]

Exceptând aspectul utilității sau inutilității unui studiu al tehnicii poetului, indiscutabil aceasta este parte componentă a potențialului creativ al lui Eminescu, precum și parte integrantă a mesajului transmis de autor și prin aceasta prezintă interes pentru înțelegerea și exegeza opereii sale.

Bibliografie:

1. Călinescu, George, *Opera lui Mihai Eminescu*, vol.2. Chișinău: Hiperion, 1993.
2. Iliășenco, Tatiana, *Limba și stilul poeziei lui Vasile Alecsandri*. Chișinău: Știința, 1961.
3. Ciopraga, Constantin, *Poezia lui Eminescu*. Iași: Junimea, 1990.